

Дејана М. Вукасовић

Институт за политичке студије, Београд

ЕВРОПСКА УНИЈА И КОНТРОЛА ИЗВОЗА ОРУЖЈА: ОГРАНИЧЕЊА И ПЕРСПЕКТИВЕ*

Сажетак

У раду се анализира систем контроле извоза оружја Европске уније. У фокусу анализе су мере усвојене на нивоу ЕУ, којима се утврђује режим контроле извоза оружја држава чланица ЕУ према трећим државама. Ауторка у раду настоји да утврди да ли је усвајањем легислативних аката на нивоу ЕУ дошло до процеса европеизације, тј. промена у понашању држава чланица у области контроле извоза оружја и деловања у складу са задатим правним актима, које су затим условиле промену националних интереса и преференција. У циљу одговора на ово питање, рад ће бити подељен у три дела. У првом делу ауторка се бави теоријским одређењем европеизације. У другом делу рада се анализира режим контроле извоза на нивоу ЕУ, док се у трећем делу разматра имплементација одредби о извозу оружја од стране држава чланица. Закључује се да у области извоза оружја, упркос томе што су донети акти на нивоу ЕУ који предвиђају хармонизацију процедура држава чланица, није дошло до процеса европеизације. Усвајање и имплементација аката на нивоу ЕУ који се односе на контролу извоза оружја нису довеле до промене очекивања и деловања националних држава чланица, већ су израз материјалних интереса заснованих на промовисању извоза оружја.

Кључне речи: контрола извоза оружја, ЕУ, европеизација, социјализација, „Арапско пролеће“

* Овај рад је настао као резултат рада на пројекту „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних интеграција“ (бр. 179009), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

УВОД

Извоз оружја традиционално представља предмет националних овлашћења држава чланица ЕУ. Ради се о специфичној области „са два лица“. Најпре, област извоза наоружања представља симбол одржавања националне војно-индустријске базе наоружања, и самим тим војних снага које омогућавају безбедност државе извознице. Затим, извоз наоружања посредно доприноси безбедности кроз обезбеђивање неопходне опреме за војне операције. Отуда и настојање држава да промовишу извоз свог оружја на страна тржишта. С друге стране, извоз оружја може угрозити безбедност државе и њених грађана уколико је његова употреба офанзивне природе. Стога се намеће потреба контроле извоза оружја. Дакле, извоз и контрола оружја представљају деликатну равнотежу између промовисања и ограничавања извоза.¹⁾

Иако је извоз оружја предмет националних овлашћења држава чланица, у последњој деценији донети су акти на нивоу ЕУ, са циљем хармонизације националних политика контроле извоза и образовања политике контроле извоза ЕУ, која би прогресивно довела до усаглашавања националних политика контроле извоза. Основно питање које се у раду разматра је да ли је дошло до процеса европеизације услед усвајања аката на нивоу ЕУ, тј. промена у понашању држава чланица у области контроле извоза оружја и деловања у складу са задатим правним актима. У циљу одговора на ово питање, посебна пажња у раду биће усмерена на догађаје под називом „Арапско пролеће“ и деловање држава чланица у области извоза оружја. Предмет истраживања биће ограничен на конвенционално војно наоружање.

Рад ће бити подељен у три дела. У првом делу, ауторка се бави теоријским одређењем појма европеизације. Други део рада се бави правним режимом контроле извоза оружја. Коначно, у трећем делу се разматра имплементација одредби о извозу оружја од стране држава чланица. Као студија случаја узима се тзв. „Арапско пролеће“, будући да након краја Хладног рата Блиски Исток представља једно од подручја у коме је највећи проценат извоза оружја. Закључује се да у области извоза оружја, упркос томе што су донети акти на нивоу ЕУ који предвиђају хармонизацију процедура држава чланица, није дошло до европеизације. Случај „Арапског пролећа“ показао је да у области извоза оружја, материјални интереси односе превагу на нормативним. Усвајање и имплементација

1) Susanne Therese Hansen, „Taking ambiguity seriously: Explaining indeterminacy of the European Union conventional arms export control regime“, *European Journal of International Relations*, vol. 22, n° 1, 2016, стр. 198.

тација аката на нивоу ЕУ који се односе на контролу извоза оружја нису довеле до промене очекивања и деловања националних држава чланица у правцу хармонизованог и рестриктивног режима извоза оружја, већ су израз материјалних интереса промовисања извоза оружја.

1. „ЕУ БЕЗ ЕВРОПЕИЗАЦИЈЕ“ ИЛИ „ЕВРОПЕИЗАЦИЈА БЕЗ ЕУ“?

Шта представља европеизација? Какав је њен однос са процесом европске интеграције? Да ли европеизација нужно проистиче из европске интеграције или се може јавити независно од овог процеса? Са појавом појма европеизације у академској литератури, уследила су различита значења овог појма. Мноштво дефиниција овог појма може се сврстати у две категорије. С једне стране, један број аутора заступа тзв. „*bottom-up*“ приступ, који се огледа у поистовећивању европеизације са процесом европске интеграције. Тако Коулс (*Maria Green Cowles*), Капорасо (*James Caporaso*) и Рисе (*Thomas Risse*) сагледавају европеизацију као „појаву и развој различитих структура управљања на европском нивоу“.²⁾ Дакле, европеизација се у овом смислу схвата као утицај националних политика на образовање одређених структура на нивоу ЕУ. Овакво схватање европеизације налазимо и код Јана Олсена (*Jan Olsen*), који сагледава европеизацију и као политичку интеграцију и као унификацију. Према овом аутору, појам европеизације одликује вишедимензионалност, те отуда европеизација значи промену у спољним границама (процес проширења ЕУ), развој институција на европском нивоу (ово значење европеизације има сличности са дефиницијама које овај појам схватају као процес развоја капацитета управљања на нивоу ЕУ), али и „извозни облик политичке организације“ и пројекат политичке унификације.³⁾

Насупрот овом „*bottom-up*“ приступу, који је усмерен на изучавање промена на нивоу ЕУ услед утицаја националних политика, један број аутора измешта фокус анализе са европског на национални ниво и усмерен је на анализу промена националних политика услед деловања са нивоа ЕУ. Ови аутори сагледавају европеизацију као „*top-down*“ процес. Међу представницима овог приступа је Ро-

2) Thomas Risse, James Caporaso, Maria Green Cowles, “Europeanization and Domestic Change. Introduction“, in: *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*, (eds. Maria Green Cowles, James Caporaso, Thomas Risse), Cornell University Press, Ithaca NY, 2001, стр. 3.

3) Jan Olsen, “The Many Faces of Europeanization“, *Journal of Common Market Studies*, vol. 40, n° 5, 2002, стр. 923-924.

берт Ледрех (*Robert Ladrech*), који дефинише појам европеизације као „градуелни процес који преусмерава правац и облик политика до нивоа на којем политичка и економска динамика ЕУ постаје део *организационе* логике националних политика и политичког одлучивања“.⁴⁾ Једна од најчешће коришћених дефиниција овог приступа је и дефиниција Клаудија Радаелија (*Claudio Radaelli*), који одређује појам европеизације као „процесе изградње, ширења и спровођења формалних и неформалних правила, процедура, политичких парадигми, стилова, „начина чињења ствари“ и заједничких веровања и норми које се прво дефинишу и консолидују у оквиру политичког процеса унутар ЕУ, а затим уграђују у логику домаћих дискурса, идентитета, политичких структура и јавних политика“.⁵⁾ Ова дефиниција тежи да у сагледавање појма европеизације укључи и неформална правила, парадигме, идеологију и културу, и подвлачи значај промене у логици понашања. Радаели притом указује на однос између европске интеграције и европеизације. Док европска интеграција подразумева „онтолошки“ степен истраживања, тј. објашњење процеса у којем државе преносе своју сувереност на наднационални ниво, европеизација је „пост-онтолошка“, тј. односи се на то шта се дешава када су институције ЕУ формиране и производе одређени утицај.⁶⁾

У изучавању појма европеизације као „*top-down*“ процеса, кључни механизам је институционална компатибилност између домаћих институција и политике на нивоу ЕУ („*goodness of fit*“). Анализирајући појам европеизације као „*top-down*“ процес, неки аутори су се бавили одређивањем различитих врста утицаја ЕУ на националне политике, како би објаснили разлике не само између држава, већ и унутар једне државе, када је реч о утицају ЕУ на националне политике. Тако Книл (*Christoph Knill*) и Лемкул (*Dirk Lehmkuhl*) сматрају да су одређени типови механизма европеизације, а не одређена област политике, кључни у истраживању утицаја разних политика ЕУ.⁷⁾ Ови аутори разликују три механизма

4) Robert Ladrech, “Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France“, *Journal of Common Market Studies*, vol. 32, n° 1, 1994, стр. 69.

5) Claudio Radaelli, „Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change“, *European Integration online Papers*, vol. 4, n° 8, 2000, стр. 4, Internet, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-008a.htm>, 21/07/2017.

6) Исто, стр. 6. Ово становиште је настојао да покаже и Ледрех на примеру европеизације политичких партија – Robert Ladrech, „Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis“, *Party Politics*, vol. 8, n° 4, 2002, стр. 395.

7) Christoph Knill, Dirk Lehmkuhl, „The national impact of European Union regulatory policy: Three Europeanization mechanisms“, *European Journal of Political Research*, vol. 41, n° 2, 2002, стр. 256.

европеизације којима одговарају одређени степени интеграције на нивоу ЕУ. Први механизам је институционална усаглашеност, која производи тзв. позитивну интеграцију. Позитивна интеграција настаје као резултат обавезујућих институционалних правила ЕУ. На тај начин, ЕУ „позитивно прописује“ одређени институционални модел коме национални институционални системи морају да се прилагоде. Други механизам односи се на промену домаће структуре и он условљава тзв. негативну интеграцију, тј. има за последицу измену постојеће институционалне равнотеже на националном нивоу. Ипак, овде се не ради о експлицитној „прописаности“ одређеног институционалног модела од стране ЕУ, већ о изазову које утицај политика ЕУ има на постојећу националну институционалну равнотежу. Коначно, трећи механизам представља промену веровања и очекивања домаћих актера. Овај најслабији облик европеизације одговара тзв. „оквирној“ интеграцији. Промене у веровањима могу утицати на стратегије и преференције домаћих актера и довести до одговарајућег институционалног прилагођавања. У овом случају ефекат деловања ЕУ на национални ниво заснива се на когнитивној логици.⁸⁾

У групу аутора који европеизацију посматрају као “*top-down*” процес сврставају се и ставови Бастијена Ирондела (*Bastien Irondele*), који је разматрајући однос између европеизације и европске интеграције, сматрао да постоји дијалектичка, а не линеарна повезаност ова два процеса. За разлику од Радаелија, који заступа становиште да европеизација представља последицу процеса европске интеграције, те стога европска интеграција мора представљати предуслов за постојање европеизације, Ирондел сматра да се европеизација може догодити пре, али и током процеса европске интеграције, па стога није нужан предуслов за постојање процеса европеизације.⁹⁾ Отуда, према аутору, и могућност појаве „европеизације без ЕУ“. Ослањајући се на становиште Книла и Лемкула, Ирондел разликује три облика европеизације, који су повезани са степеном остварене интеграције. Најпре, када је одређена политика највише интегрисана на нивоу ЕУ, тј. када је заснована на обавезујућим правним изворима, и укључује санкције од стране

8) Christoph Knill, Dirk Lehmkuhl, „How Europe Matters. Different Mechanisms of Europeanization”, *European Integration online Papers*, vol. 3, n° 7, 1999, стр. 1-2, Internet, <http://www.eiop.or.at/eiop/texte/1998-007a.htm>, 20/07/2017. Видети и: Јелена Б. Тодоровић, „Утицај европеизације и политике условљавања на јачање административних капацитета“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, вол. 34, бр. 4, 2011, стр. 199-202.

9) Bastien Irondele, “Europeanization without the European Union? French Military Reforms 1991-96”, *Journal of European Public Policy*, vol. 10, n° 2, 2003, стр. 210-211.

европских институција, европеизација се одвија кроз институционални оквир и стога је обавезујућа.¹⁰⁾ Затим, постоје политике на нивоу ЕУ „које обликују тржиште“ тј. доводе до тзв. „негативне интеграције“, која се састоји у уклањању препрека слободној трговини и инвестирању, без прописивања мера како би тржишне активности требало организовати. Дакле, ради се о тзв. „негативно интегрисаној политици“, која не предвиђа заједничка правила, али омогућава европеизацију кроз деловање европских институција. Коначно, у случају непостојања политике која је интегрисана на нивоу ЕУ, такође се може десити европеизација, без обзира на одсуство правних норми, и она се обично остварује кроз промену уверења и очекивања националних актера, тј. когнитивне логике.¹¹⁾

Према Иронделу, област безбедности и одбране одговара трећем типу интеграције. У овој области не постоји интегрисана политика, већ је та политика реализована на нивоу међувладине сарадње, па се европеизација у овој области може посматрати на нивоу когнитивних и нормативних оквира ове политике. Другим речима, европеизација у овој области следи когнитивну логику кроз промену веровања и очекивања националних актера.¹²⁾ Овај аутор иде и корак даље у анализи постављајући хипотезу да уколико је нека политика мање интегрисана на нивоу ЕУ, утолико је јачи процес европеизације.¹³⁾ Овај процес спроводи се путем социјализације, која је један од основних механизма европеизације. Уопштено говорећи, појам социјализације се односи на процес путем којег актери стичу различите идентитете, који воде ка новим интересима, кроз интеракцију у оквиру ширег друштвеног контекста и структуре.¹⁴⁾ Социјализација је редефинисање норми и пракси, које постепено постају „интернализоване“ као такве.¹⁵⁾

Надовезујући се на Иронделову тезу о „европеизацији без ЕУ“, поједини аутори заступају тезу о „ЕУ без европеизације“. Тако Бери-Судро (*Lucie Béraud-Sudreau*), Фор (*Samuel Faure*) и

10) Исто, стр. 211-212.

11) Исто, стр. 212.

12) Исто.

13) Исто, стр. 214.

14) David H. Bearce, Stacy Bondanella, „Intergovernmental Organizations, Socialization and Member-State Interest Convergence”, *International Organization*, vol. 61, n° 4, 2007, стр. 706.

15) Jan Beyers, „Conceptual and Methodological Challenges in the Study of European Socialization”, *Journal of European Public Policy*, vol. 17, n° 6, 2010, стр. 909. О процесу социјализације видети и: Дејана М. Вукчевић, „Социјализација и европеизација у оквиру ЕУ: случај Политичко-безбедносног комитета и Војног комитета ЕУ”, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, вол. 21, бр. 3, 2014, стр. 9-28.

Сладечек (*Michael Sladeczek*), сматрају да је могуће да се европеизација не догоди упркос постојању легислативних аката на нивоу ЕУ.¹⁶ Ови аутори сматрају да се у области контроле извоза оружја, и поред мера усвојених на нивоу ЕУ, европеизација није догодила, тј. да норме на нивоу ЕУ нису утицале на националне одлуке нити довеле до промена у понашању држава чланица ЕУ.¹⁷ У овом раду, ауторка се ослања на становиште Беро-Судро, Форa и Сладечека. Упркос начелном прихватању Иронделовог становишта да се на нивоу ЕУ у одсуству правних норми може десити европеизација кроз промену когнитивне логике, ауторка сматра да у случају контроле извоза оружја није дошло до процеса европеизације, те да се у овом случају може применити концепт „ЕУ без европеизације“.

2. РЕЖИМ КОНТРОЛЕ ИЗВОЗА ОРУЖЈА ЕУ

Још од Римских уговора из 1957. године, област наоружања била је изузета од правила комунитарног права.¹⁸ Са стварањем заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ јављају се и прве иницијативе ка хармонизацији националних политика извоза оружја на нивоу ЕУ. Неколико фактора је у основи ове иницијативе. Најпре, консолидација и интернационализација европске војне индустрије током 90-тих година XX века представљала је јак економски *rationale* за бољу координацију политика извоза држава чланица. Националне војне индустрије почеле су да се прилагођавају новим безбедносним изазовима, што је укључивало и нове приоритете за производњу и набавку војне опреме, праћене смањењем војних буџета и редефинисањем односа на релацији држава-индустрија. Војне индустрије су изашле из Хладног рата са сувишним производним капацитетима и финансијским губицима, те су се стога војне компаније ослањале на извоз како би надокнадиле смањене буџете. Овај след догађаја довео је до пролиферације извоза оружја на војном тржишту захваћеном тржишном логиком. Међутим, дуготрајне и комплексне националне процедуре праћене трговинским баријерама у трговини војним производима и различити законски оквири који су се односили на контролу извоза

16) Lucie Béraud-Sudreau, Samuel Faure, Michael Sladeczek, „Réguler le commerce des armes par le Parlement et l'opinion publique. Comparaison du contrôle des exportations d'armement en Allemagne, France, Royaume-Uni et Suède”, *Politique européenne*, n° 48, 2015, стр. 82-121.

17) Исто, стр. 86.

18) О томе опширније у: Дејана М. Вукчевић, „Дерогација правила унутрашњег тржишта у области наоружања”, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3, 2010, стр. 271-288.

оружја отежавали су деловање националних војних компанија. Ограничене комплексним и неусклађеним националним институционалним оквирима, војне компаније захтевале су већи степен конвергенције закона који регулишу извоз оружја изван ЕУ, како би се олакшала транснационална сарадња и смањење трговинских баријера у погледу трансфера унутар ЕУ. Затим, све веће инсистирање на превенцији сукоба након Хладног рата наметало је „етичну“ димензију спољне политике, укључујући и политике контроле извоза оружја. Коначно, улога европских држава у наоружању Ирака у предвечерје Заливског рата представљао је значајан импулс за контролу извоза оружја.¹⁹⁾ Неконтролисано ширење оружја и злоупотреба његовог извоза од стране држава чланица ЕУ постале су озбиљан проблем који се није могао игнорисати. Сви ови фактори, удружени са захтевима европских институција, Парламента и Комисије,²⁰⁾ условили су неопходност успостављања заједничког оквира контроле извоза оружја. Међутим, у преговорима око усвајања Мадридског уговора није укључено ово осетљиво питање услед бојазни од могуће „комунитаризације“ сектора наоружања, те је остављено да ова проблематика буде прогресивно разматрана у оквиру другог стуба међувладине сарадње, преко заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ. Прва иницијатива у том погледу било је оснивање, од стране Савета ЕУ, *ad hoc* Радне групе о извозу конвенционалног наоружања (*Working Group on Conventional Arms Export*), која ће постепено прерасти у радну групу Савета ЕУ о контроли извоза оружја (*COARM*), са задатком упоређивања националних позиција и праксе везаних за извоз оружја и утврђивања даљих корака за координисану акцију у овој области на нивоу ЕУ. Резултат деловања радне групе на том пољу било је усвајање Декларације о неширењу и контроли оружја, усвојене на састанку Европског савета у Луксембургу у јуну 1991. године, која је садржала листу критеријума у области контроле извоза оружја.²¹⁾ Декларација је предвиђала: 1) поштовање међународних обавеза др-

19) Marc Bromley, „The EU common position on arms export and national export control policies”, in: *The EU defence market: balancing effectiveness with responsibility* (eds. Alyson Bailes, Sara Depauw), Conference Report, Flemish Peace Institute, Brussels, 2011, стр. 39. Током 80-тих и почетком 90-тих година прошлог века, државе чланице ЕУ биле су уплетене у неколико скандала везаних за извоз оружја, укључујући наоружање обе стране у иранско-ирачком рату (1980-1988) и продају оружја Садаму Хеусеину у периоду који је претходно ирачком нападу на Кувајт.

20) Европски парламент се дуго година залагао за укидање члана 223 Уговора о ЕЗ (сада члан 346 УФЕУ) и за усвајање мера у циљу образовања заједничког тржишта војне опреме, и у том циљу је донео више резолуција, док је Европска комисија била усмерена на унутрашње тржиште и превазилажење специјалног статуса тржишта војне опреме, као и на контролу извоза добара двоструке намене.

21) European Council, Luxembourg 28-29 June 1991, Presidency Conclusions, Annexe VII, *Declaration on Non-Proliferation and Arms Export*.

жава чланица ЕЗ, посебно санкција Савета безбедности ОУН и ЕЗ, уговора о неширењу наоружања, као и других међународних обавеза; 2) поштовање људских права у земљи коначног одредишта; 3) вођење рачуна о унутрашњој ситуацији у земљи коначног одредишта, у смислу постојања напетости или унутрашњих оружаних сукоба; 4) очување регионалног мира, безбедности и стабилности; 5) национална безбедност држава чланица и територија чији су спољни односи одговорност државе чланице или пријатељских или савезничких држава; 6) понашање државе купца у погледу међународне заједнице, посебно имајући у виду њен однос према тероризму, њене савезе са другим државама и поштовање међународног права; 7) постојање ризика да ће опрема бити преусмерена у земљи купца или поново извезена под непожељним условима; 8) компатибилност извоза оружја са техничким и економским капацитетом државе купца, узимајући у обзир пожељност да државе треба да постигну своје легитимне потребе у области безбедности и одбране са што мање расипања људских и економских ресурса у области наоружања.

Домет Декларације био је скроман и представљао је израз „најмањег заједничког именитеља“ између држава чланица. Уз одсуство смерница како би ови критеријуми могли бити примењени, Декларација је јасно одражавала различите приступе држава чланица око конвергенције њихових политика извоза оружја. С једне стране, Француска и Велика Британија заступале су минималистички став, који је подразумевао да се сарадња у овој области своди искључиво на упоређивање националних прописа уз одбијање става да текст Декларације представља први корак ка успостављању заједничког режима контроле извоза оружја, док су Немачка, и Холандија биле представници максималистичког становишта, те су сарадњу у овој области сагледавале као корак ка дубљој интеграцији у области спољне, безбедносне и одбрамбене политике ЕУ.²²⁾

Упркос противљењу Велике Британије за јачањем сарадње у овој области, управо је за време британског председавања Европском Унијом учињен значајан корак у координацији извоза конвенционалног оружја међу државама чланицама, усвајањем тзв. Кодекса понашања у области извоза оружја 1998. године. Заокрет у британској политици објашњава се доласком на власт нове владе, која је дала приоритет питању контроле оружја, и недостацима постојећег националног законодавног оквира у овој области.²³⁾ Та-

22) Susanne Therese Hansen, „Taking ambiguity seriously: Explaining indeterminacy of the European Union conventional arms export control regime”, нав. дело, стр. 204.

23) Полазна тачка у овом заокрету биле су афере које су потресале Велику Британију 90-тих година прошлог века, а које су се односиле на извоз оружја у Ираку - Susanne

кође, политички и индустријски актери заговарали су заједнички приступ у извозу оружја. Националне војне компаније су, са једне стране инсистирале на олакшаном кретању војних добара унутар ЕУ и на уједначеним националним политикама извоза оружја изван ЕУ, док су политички актери, нарочито Европски парламент, у више наврата подвлачили неопходност координисаних активности држава чланица у погледу контроле извоза оружја. Међутим, Амстердамски уговор није унео никакве новине на овом пољу, будући да није постигнут консензус између држава чланица.²⁴⁾ Ипак, крајем 1997. године, уз активност невладиних организација на решавању овог питања, подршка будућем Кодексу понашања у области извоза оружја дошла је од стране Белгије, Немачке, Ирске, Холандије, Шведске, док је у Француској и даље преовладавао минималистички став по том питању, који је ипак током британског председавања Унијом ревидиран под утицајем неколико фактора. Најпре, услед „банализације“ војне индустрије, која све више постаје део тржишне логике, француска војна предузећа вршила су притисак на француску владу у циљу регулисања питања извоза оружја. Затим, за Француску је унапређивање сарадње у области извоза оружја било средство за регулисање конкуренције међу европским извозницима оружја (нарочито Велике Британије, коју је Француска сматрала главним конкурентом), као и за спречавање САД-а да контролише и доминира политику извоза оружја држава чланица.²⁵⁾ Након француско-британског усаглашавања око текста документа, Кодекс понашања ЕУ у области извоза оружја усвојен је од стране Савета ЕУ 8. јуна 1998. године.²⁶⁾ Документ предвиђа осам критеријума које државе чланице морају да поштују у извозу конвенционалног оружја према трећим државама, са циљем ограничења неконтролисаног извоза, јачања сарадње и унапређења усклађености у области извоза конвенционалног наоружања. Такође, Кодекс је требао да изађе у сусрет захтевима војне индустрије, будући да је постојао ризик да индустријски представници локализују производњу делова у односу на режиме извоза, и да се оријентишу према земљама у којима није неопходно одобрење за извоз оружја.

Критеријуми предвиђени Кодексом ослањају се на критеријуме усвојене у Декларацији из 1991. године. Први критеријум

Therese Hansen, „Taking ambiguity seriously: Explaining indeterminacy of the European Union conventional arms export control regime”, нав. дело, стр. 204.

24) Lucie Béraud-Sudreau, „French adaptation strategies for arms export controls since 1990s”, *Paris Paper de l'IRSEM*, n° 10, 2014, стр. 21.

25) Исто, стр. 24.

26) The Council of the European Union, *European Union Code of Conduct on Arms Export*, Brussels, 5 June 1998.

предвиђа поштовање, од стране држава извозница оружја, њихових међународних ангажмана. То значи да одобрење извоза може бити ускраћено уколико је некомпатибилно са међународним ангажманима држава чланица (санкције Савета безбедности ОУН-а, ЕУ, уговори о неширењу наоружања). Други критеријум предвиђа одбијање одобрења извоза уколико постоји ризик да ће извезено оружје служити у репресивне сврхе у трећим државама, док се трећи односи на одбијање одобрења у случају да извезено оружје може до пројуги или доведе до оружаног сукоба или да погорша постојеће тензије у земљи извозници. Осим прва три критеријума који се тичу ситуације унутар земље извознице, такође је предвиђено и понашање државе финалне дестинације у регионалном оквиру приликом издавања дозвола. Тако, четврти критеријум предвиђа да извоз оружја мора бити у складу са очувањем мира, регионалном безбедношћу и стабилношћу. Државе чланице могу да одбију одобрење уколико постоји ризик да ће држава увозница оружја користити увезено оружје на агресиван начин против неке државе. Што се тиче критеријума везаних за понашање земље купца према међународној заједници,²⁷⁾ државе потписнице су морале да воде рачуна о националној безбедности држава чланица и територија чији су спољни односи одговорност државе чланице или пријатељских или савезничких држава (пети критеријум). Државе чланице су морале посебно да воде рачуна о ставу државе купца према тероризму и поштовању међународног права (шести критеријум). Такође, оне су морале да провере да ли постоји ризик да ће опрема бити преусмерена у земљи купца или поново извезена под непожељним условима (седми критеријум). Коначно, компатибилност извоза оружја са техничким и економским капацитетом државе купца, узимајући у обзир пожељност да државе треба да постигну своје легитимне потребе у области безбедности и одбране са што мање расипања људских и економских ресурса у области наоружања (осми критеријум).

У циљу смањења разлика између држава чланица у интерпретацији критеријума и повећању ефикасности њихове реализације, Кодекс понашања предвиђао је оснивање механизма за консултације и нотификације, будући да је свака држава чланица вршила процену, од случаја до случаја, захтева за дозволу извоза војне опреме који су јој упућени. Овај механизам је представљао прву инстанцу за консултације у овом домену, са циљем да се избегне испорука оружја од стране једне државе након одбијања извоза исте категорије оружја од стране друге државе.²⁸⁾ Међутим, није

27) Пети, шести и седми критеријум Кодекса понашања.

28) Sibylle Bauer, "L'europeanisation des politiques d'exportation d'armements", *Annuaire français de relations internationales*, vol. II, 2001, стр. 517.

постојао механизам информисања партнера пре било које одлуке о извозу, што је релативизовало домет Кодекса понашања.²⁹⁾ Кодексом је предвиђена размена информација и у случају одобрења извозних дозвола. Подаци о дозволама и извозу јавно су доступни у Годишњем извештају ЕУ. Иако је првобитно замишљено да ови подаци буду поверљиви, услед притиска Европског парламента, невладиних организација и финског председавања ЕУ, од 1999. године, ови подаци су јавни.³⁰⁾ Предвиђено је и да државе чланице и на састанцима *COARM*-а размењују информације о националним интерпретацијама ембарга, побољшању процедуре нотификације одбијања³¹⁾ као и о успостављању заједничке листе војне опреме.

Циљ Кодекса понашања је успостављање заједничких норми за државе чланице у области трансфера конвенционалног оружја, са циљем повећања транспарентности у трансакцијама везаним за оружје и веће усклађености националних политика извоза.³²⁾ Ипак, неколико недостатака одликује ову иницијативу. Најпре, Кодекс није био правно обавезујући, већ је представљао политички ангажман. Затим, Кодекс није предвиђао неопходну контролу производње војне опреме намењене извозу, што укључује могућност поновног извоза европске технологије, што је у САД-у регулисано бројним ограничењима, укључујући и уговоре којима се спречава извоз америчке технологије. Најзад, Кодекс није садржао ниједну одредбу која би предвиђала заједнички систем контроле финалног корисника извезеног оружја. Дакле, Кодекс није предвиђао могућност надгледања поновног извоза оружја корисницима који предвиђеном процедуром не би добили лиценцу за извоз.³³⁾

Након усвајања Кодекса, спроведено је неколико мера у циљу побољшања сарадње између држава чланица у области извоза оружја. Формирана је листа војне опреме на коју би се Кодекс понашања примењивао (*EU Common Military List*), повећана је количина информација о извозу оружја држава чланица у Годишњем извештају, државе чланице су развиле тзв. кориснички водич за имплементацију критеријума садржаних у Кодексу и постигле договор о ревизији Кодекса понашања након неког време-

29) Anne-Sophie Millet-Devalle, "Codes de conduite et contrôle des exportations d'armement", *Arès*, vol. XIX, n° 47, 2001, стр. 61.

30) Mark Bromley, "The impact on Domestic Policy of the EU Code of Conduct on Arms Exports", *SIPRI Policy Paper*, n° 21, 2008, стр. 8.

31) Burkard Schmitt, "A Common European Export Policy for Defence and Dual-Use Items?", *Occasional Paper*, n° 25, 2001, стр. 11.

32) Sylvie Matelly, "Un code de conduite européen pour sécuriser les exportations? Le cas des exportations d'armes en Europe", *Les Cahiers Irice*, n° 6, 2010, стр. 103.

33) Gary Titley, "Exportations d'armes de l'UE: du Code de conduite à la législation", *Revue politique et parlementaire*, n° 1016, 2002, стр. 53.

на, и усвајања заједничке позиције Савета.³⁴⁾ Ипак, договор о ревизији Кодекса био је резултат притисака које су државе чланице трпеле од невладиних организација и Европског парламента, који су захтевали усвајање правно обавезујућег текста, а не од самих држава чланица.³⁵⁾ Коначни нацрт ревидираног текста Кодекса постигнут је 2005. године, али је услед несугласица између држава чланица до коначног усвајања текста прошло више од три године. Међу државама које су се противиле усвајању правно обавезујућег текста истичала се Француска, која је повезивала ово питање са ембаргом ЕУ на извоз оружја у Кину и условила ревидирање свог става укидањем ембарга овој држави.³⁶⁾ Међутим, усвајање тзв. Европског пакета у области одбране (*European Defence Package*), који је Комисија покренула 2007. године, суштински је обележило став Француске око усвајања заједничке позиције у области извоза оружја.³⁷⁾ Ширење овлашћења Комисије на област набавки и трговину унутар ЕУ у складу са Европским пакетом у области одбране, те бојазан од евентуалног постепеног проширења њених надлежности на област извоза оружја утицали су на промену ригидног става Француске у корист усвајања Заједничке позиције Савета. На тај начин, Савет, а не Комисија, били би задужени за област извоза оружја и тиме би превагнула национална, а не наднационална димензија у области извоза оружја.³⁸⁾

34) Mark Bromley, „The impact on Domestic Policy of the EU Code of Conduct on Arms Exports”, нав. дело, стр. 9.

35) Susanne Therese Hansen, “Taking ambiguity seriously: Explaining indeterminacy of the European Union conventional arms export control regime”, нав. дело, стр. 207.

36) Ембарго на извоз оружја у Кину датира још од дешавања на *Tiananmen Square*-у 1989. године. Те године је на састанку Европског савета донета Декларација о Кини, у којој су се државе сагласиле да уведу ембарго на извоз оружја у Кину. Ипак, опсег ове мере никада није био јасно дефинисан у актима ЕУ, нити је укључивао листу производа којима је забрањен извоз у Кину, што је довело до различитих тумачења и понашања држава чланица у погледу овог ембарга. Још од првог званичног захтева за укидањем ембарга који је Кина упутила ЕУ 2000. године, више држава чланица је изражавало став у корист његовог укидања (нарочито Француска, Немачка и Италија). Укидање ембарга је било од посебног значаја за Француску која је била највећи извозник оружја у Кину, те је ова држава условила прихватање текста Заједничке позиције Савета доношењем одлуке о укидању ембарга Кини. Ипак, након америчког инсистирања да се ембарго задржи, то питање је на крају остављено по страни, и Заједничка позиција је усвојена, а ембарго је остао на снази. Видети: Jerker Hellstrom, „The EU Arms Embargo on China: a Swedish Perspective”, Report n° FOI-R-2946-SE, Swedish Ministry of Defence, 2010. Такође и: Sara Depaui, „The Common Position on arms export in the light of the emerging European Defence Market”, Background note, Flemish Peace Institute, Brussels, 2010, стр. 3-4.

37) Susanne Therese Hansen, „Taking ambiguity seriously: Explaining indeterminacy of the European Union conventional arms export control regime”, нав. дело, стр. 208.

38) Lucie Béraud-Sudreau, „French adaptation strategies for arms export controls since 1990s”, нав. дело, стр. 30-35.

Савет ЕУ је 8. децембра 2008. године усвојио Заједничку позицију 2008/944/CFSP којом се дефинишу правила која регулишу извоз војне опреме и технологије, којим се замењују и допуњују одредбе Кодекса понашања у области извоза оружја.³⁹⁾ Овом одлуком, државе су се правно обавезале на поштовање критеријума садржаних у Кодексу и на гаранцију њихове примене кроз усвајање одговарајућих мера у националном законодавству. Заједничка позиција не мења суштину Кодекса понашања, будући да се ради о инструменту који успоставља осам критеријума на основу којих државе чланице процењују, од случаја до случаја, захтеве за одобрење извоза који су им упућени. Критеријуми су преузети из Кодекса понашања, али су у одређеној мери пооштрени. Први критеријум представља поштовање међународних обавеза и ангажмана држава чланица, посебно санкција Савета безбедности ОУН-а или ЕУ, споразума у области неширења наоружања и других међународних обавеза. Други критеријум односи се на поштовање људских права у земљи која је финални корисник, као и поштовање међународног хуманитарног права од стране те државе. У том смислу, државе чланице могу одбити одобрење за извоз уколико постоји очигледни ризик да би војна технологија или опрема намењена за извоз могла служити у сврхе унутрашње репресије или довести до озбиљних кршења одредби међународног хуманитарног права, што представља новину у односу на Кодекс понашања. Трећи критеријум тиче се унутрашње ситуације у земљи која представља крајње одредиште извоза наоружања, попут постојања унутрашњих сукоба или тензија. У том погледу, државе чланице ће одбити одобрење за извоз војне технологије или опреме која би могла да изазове или продужи оружане сукобе или погорша постојеће тензије или сукобе у земљи финалног одредишта. Када је реч о четвртном критеријуму, он се односи на очување мира, регионалне безбедности и стабилности, и уколико постоји могућност оружаног сукоба између земље увозника оружја и неке друге земље, територијалне претензије земље увозника оружја према некој суседној земљи, могућност употребе извезеног војног оружја или технологије у друге сврхе осим у легитимне сврхе националне одбране и безбедности, као и уколико постоји значајна претња регионалној стабилности, државе чланице ЕУ неће одобрити извоз војне опреме и технологије држави која је у питању. У погледу петог критеријума, који се односи на унутрашњу безбедност држава чланица као и безбедност савезничких или пријатељских држава, државе чланице ће водити рачуна о потенцијалним ефектима војне

39) Council Common Position 2008/944/CFSP of 8 December 2008 defining common rules governing control of exports of military technology and equipment, *Official Journal of the European Union*, n° L 335, 13.12. 2008, стр. 99.

опреме или технологије намењене извозу на њихове интересе у области безбедности и одбране, као и савезничких или пријатељских држава. Затим, према шестом критеријуму, неопходно је водити рачуна о понашању државе купца према међународној заједници, а посебно према њеном ставу према тероризму и поштовању међународног права, док седми критеријум упућује на опрезност у случају постојања ризика од преусмеравања војне технологије или опреме у земљи купца, или поновног извоза оружја под нежељеним околностима. Коначно, осми критеријум односи се на усклађеност војне опреме и технологије намењене извозу са техничким и економским капацитетима земље извоза, водећи притом рачуна да те државе одговоре на легитимне одбрамбене потребе издвајајући минимум економских и људских ресурса за наоружање.⁴⁰⁾

Заједничка позиција Савета ЕУ руководи се истом логиком као и Кодекс понашања: циљ је јачање политике ЕУ у области контроле извоза оружја на основу кохерентног приступа. Усвајањем овог акта, државе чланице показале су решеност да установе заједничке норме за управљање трансфером оружја, да појачају размену информација у циљу веће транспарентности, као и одлучност да спрече извоз војног оружја који може бити употребљен у репресивне сврхе или допринети регионалној нестабилности. Заједничка позиција предвиђа и процедуру нотификације другим државама у случају одбијања дозволе извоза као и билатералне консултације онда када је издавање сличне дозволе разматрано од стране једне државе, а одбијено од стране друге државе. Док се Кодекс понашања односио само на захтеве за одобрење извоза оружја, Заједничка позиција проширује обим контроле извоза на извоз који има за циљ производњу по лиценци у трећим државама, на посредовање, транзит или претовар, као и на трансфер софтвера или технологије. Убудуће, сваки захтев за такве трансфере мора да се процењује на основу осам критеријума и да буде предмет консултација и размене информација између држава чланица. Државе су такође обавезне да објаве и доставе Савету ЕУ годишњи извештај о примени Заједничке позиције. Највећи искорак Заједничке позиције у односу на Кодекс понашања представља њен правно обавезујући карактер, који захтева од држава чланица да спроведу законске мере које утврђују случајеве када је дозвола неопходна за извоз оружја.⁴¹⁾ Убудуће, државе чланице морају да ускладе своје националне политике са одредбама Заједничке позиције.

Упркос томе што представља значајан напредак у односу на Кодекс понашања, Заједничка позиција има одређена ограничења.

40) Члан 2 Заједничке позиције 2008/944/CFSP.

41) Virginie Moreau, „D'un Code de conduite à une position commune européenne sur les exportations d'armements? Des changements?“, *Note d'analyse du GRIP*, 29. mars 2010.

Најпре, овај акт наставља да привилегује билатералну размену информација у случајевима када једна држава чланица разматра да одобри захтев за извоз оружја, који је већ одбијен од стране друге државе чланице, чиме се друге државе лишавају информација које би им могле бити корисне за политику контроле извоза. Затим, критеријуми наведени у Заједничкој позицији, и даље остају непрецизно дефинисани, остављајући слободу интерпретације државама чланицама, што често има за последицу доношење различитих одлука које бивају неусклађене са одредбама Заједничке позиције.⁴²⁾

3. ОГРАНИЧЕЊА РЕЖИМА КОНТРОЛЕ ИЗВОЗА ОРУЖЈА ЕУ

Који ефекат су Кодекс понашања и Заједничка позиција оствариле на националном нивоу? Да ли су ове иницијативе довеле до европеизације, тј. промене понашања држава чланица у правцу једне кохерентне, хармонизоване политике контроле извоза? Иако Заједничка позиција ЕУ, као и Кодекс понашања садрже норме којих државе чланице треба да се придржавају у области извоза оружја, пракса је показала да је интерпретација критеријума садржаних у овим актима веома различита међу државама, што омогућава и различито понашање држава, које укључује и извоз оружја у тзв. критична подручја.⁴³⁾ Постоји велика хетерогеност у војним капацитетима између држава чланица, која подразумева и већа улагања у војну опрему и војну индустрију од стране војно најутицајнијих држава, која, опет, изискују нова тржишта за извоз

42) Исто. Исто тако, не постоји јасноћа око правног статуса Заједничке позиције. Док је Кодекс понашања усвојен у оквиру другог стуба ЕУ, као политички ангажман лишен правно обавезујућег карактера, Заједничка позиција усвојена је на основу тадашњег члана 15 Уговора о ЕУ, који предвиђа обавезу усаглашавања националних политика држава чланица са заједничким позицијама, као актима ЕУ. Са ступањем на снагу Лисабонског уговора, члан 15 постао је члан 29 Уговора о ЕУ, са непромењеним садржајем. Иако је замишљено да Заједничка позиција ограничава деловање држава чланица у области извоза оружја, директни оперативни ефекат овог акта у националним правним системима је споран, будући да Заједничка позиција не може бити предмет позивања пред националним судовима. Права и дужности појединаца могу бити успостављене тек након имплементације Заједничке позиције од стране државе чланице. Одредбе Заједничке позиције о политикама које државе треба да спроведу у погледу извоза оружја су широко дефинисане, што онемогућава оспоравање одлуке о захтевима за издавање дозволе пред судом на основу овог акта ЕУ – Sara Depauw, „The Common Position on arms exports in the light of the emerging European defence market”, нав. дело, стр. 12.

43) An Vrancks, Frank Slijper, Roy Isbister, „Lessons from MENA. Appraising EU transfers of military and security equipment to the Middle East and North Africa”, Academia Press, Gent, 2011.

оружја. С друге стране, постоје државе нечланице ЕУ које су вољне да улажу у војне набавке, и које често добијају извозне лиценце од стране држава чланица ЕУ, без обзира на то да ли испуњавају критеријуме садржане у Заједничкој позицији, посебно оне који се односе на унутрашње сукобе, заштиту људских права и поштовање међународних обавеза. Стога извоз оружја представља парадокс за ЕУ: с једне стране, она се декларише као „нормативна сила“, као промотер људских права, развоја и превенције сукоба, који представљају окосницу њене спољне политике, а са друге стране, трансфер оружја угрожава демократизацију и развој, олакшава унутрашњу репресију и повећава могућност од избијања сукоба.⁴⁴⁾

Још од краја Хладног рата, Блиски Исток и северна Африка представљају главно тржиште за извоз оружја држава чланица ЕУ. Међу државама увозницима из овог подручја истичу се Саудијска Арабија, Уједињени Арапски Емирати (УАЕ), Израел, Египат, Иран, Оман, Мароко и Либија. Главни извозници оружја у ова подручја су САД (30%), ЕУ (28%), Русија (26%) и Кина (5%). Европска унија представља, дакле, другог светског извозника оружја у земље овог подручја, одмах после САД-а. Највећи увозници оружја са овог подручја у последње четири године су Саудијска Арабија (28%) и УАЕ (16%). Саудијска Арабија се посебно истиче међу овим државама, будући да је у последње четири године повећала увоз оружја за 212% и тако постала други највећи светски увозник оружја. Од северноафричких држава, највећи увозници су Алжир (46%) и Мароко (15%).⁴⁵⁾ Овај тренд извоза оружја у блискоисточно подручје као и у северноафричке државе одвијао се несметано у последњих десетак година упркос постојању политичке нестабилности у овим државама. Тако је у периоду од 2007. до 2016. године, извоз оружја у ове земље порастао за чак 86%.⁴⁶⁾

Деловање Заједничке позиције 2008/944 је у раду разматрано на случају тзв. „Арапског пролећа“⁴⁷⁾, будући да након краја Хладног рата Блиски Исток и Северна Африка представљају једно од

44) Jennifer L. Erickson, “Market imperative meets normative power: Human rights and European arms transfer policy“, *European Journal of International Relations*, vol. 19, n° 2, 2011, стр. 215.

45) Aude Fleurant, Pieter D. Wezeman, Siemon T. Wezeman, Nan Tian, „Trends in International Arms Transfers, 2016“, *SIPRI Fact Sheet*, February 2017, стр. 10.

46) Исто.

47) О Арапском пролећу видети: Милош Кнежевић, „Мигрантска криза у фокусу демополитике“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, вол. 25, бр. 1, 2016, стр. 103-146; Миломир Степић, „Геополитички аспекти емиграционе ерупције из блискоисточне 'велике пукотине'“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, вол. 25, бр. 1, 2016, стр. 19-41; Зоран Милошевић, „Ко је испланирао пресељавање избеглица са Блиског Истока у Европску унију?“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, вол. 25, бр. 1, 2016,

подручја у коме је највећи проценат извоза оружја од стране држава чланица ЕУ. Које мере су државе чланице предузеле када је реч о извозу оружја пре и након Арапског пролећа? Да ли су се придржавале одредби и духа Заједничке позиције 2008/944 и деловале усклађено према овим земљама када је реч о извозу оружја у ово подручје? Случај Арапског пролећа показао је да интерпретација критеријума садржаних у Заједничкој позицији варира од државе до државе и да су државе доносиле одлуке које су биле супротне духу и одредбама Заједничке позиције. Трговина оружјем подразумева одговорност како државе извозника, тако и државе увозника, нарочито када је реч о гаранцијама за финалну употребу оружја. Ова одговорност је, између осталог, и у основи Заједничке позиције Савета ЕУ. Наметањем критеријума који ће контролисати извоз оружја, Заједничка позиција има за циљ да омогући државама да избегну да извезено оружје буде употребљено у репресивне сврхе. Међутим, случај Арапског пролећа показао је одсуство разматрања, од стране држава чланица, природе извезеног оружја, режима којима је извезено оружје, унутрашње и регионалне ситуације државе увозника, као и поштовања људских права. Стога је утицај Заједничке позиције на државе чланице мали, и показује превагу материјалних над нормативним интересима.

Табела 1. Извоз оружја у земље захваћене „Арапским пролећем“ (период 2006-2010)

	2006	2007	2008	2009	2010
Алжир	84 834 736	177 353 687	80 761 961	275 171 520	932 972 335
Бахреин	15 988 938	6 261 518	60 235 359	39 833 976	55 938 795
Египат	211 574 394	208 084 809	173 637 829	293 570 560	211 223 690
Либија	59 028 547	108 803 884	250 778 966	343 734 618	293 861 520
Сирија	2 681 213	262 000	2 852 260	2 711 312	553 987
Тунис	14 103 738	8 494 613	36 385 453	52 812 240	26 205 709
Јемен	12 085 292	14 101 391	52 433 830	100 591 097	34 442 011

Извор: Mark Bromley, "The Review of the EU Common Position on Arms Exports: Prospects for Strengthened Controls", нав. дело, 2012.

**бројеви су изражени у еврима*

Као што се из табеле види, у периоду непосредно пре избијања Арапског пролећа, највећи извоз оружја реализован је у Алжир, Египат и Либију. Овај тренд је настављен упркос политичким превирањима у овим земљама. Увођење мера замрзавања извоза од стране ЕУ за време политичких немира у овим земљама било је

стр. 147-160; Владимир Гречић, „Европска унија и масовне миграције“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, вол. 25, бр. 1, 2016, стр. 43-67.

привременог карактера, и већ крајем 2011. године дошло је до пораста извоза оружја у ово подручје, који је био већи него пре почетка „Арапског пролећа“. Само у 2012. години, државе чланице ЕУ су одобриле 4500 дозвола за извоз оружја на Блиски Исток, у вредности од 10 милијарди евра. Међу највећим извозницима оружја у ове земље истичу се Француска, Италија, Уједињено Краљевство, Немачка и Шпанија, које су 2012. године издале 90% лиценци за извоз оружја у блискоисточне и северноафричке арапске државе. Иако је проценат одбијања лиценци за извоз порастао у периоду од 2011–2012. године, он је и даље остао на ниском нивоу. Само 2–3% од свих захтева за извоз у ово подручје одбијено је у периоду 2011–2012. године.⁴⁸⁾

Понашање држава чланица ЕУ приликом извоза оружја у блискоисточно и северноафричко подручје одликује превага економских и политичких интереса у односу на нормативни утицај критеријума садржаних у Заједничкој позицији 2008/944. Примећује се занемаривање поштовања људских права, унутрашње ситуације у земљи која представља крајње одредиште извоза оружја, понашања државе купца према међународној заједници. У том погледу, илустративни су примери Египта и Либије. Извоз оружја у Египат сведочи о недостатку кохерентности у интерпретацији критеријума Заједничке позиције, али и о значају других фактора, преважно економских и индустријских, у доношењу одлука држава чланица око извоза оружја. У периоду од 2008. до 2012. године, вредност извозних дозвола држава чланица ЕУ у Египат је удвостручена од стране пет главних извозника (Француска, Шпанија, Бугарска, Италија и Велика Британија). Тек је након војног пуча 2013. године, праћеног масовним кршењем људских права, покренута иницијатива да се на нивоу ЕУ уведу рестриктивне мере извоза оружја у ову земљу. На састанку Савета ЕУ у августу 2013. године, државе чланице су се сагласиле да обуставе све дозволе за извоз у Египат за оружје која се може користити за потребе унутрашње репресије, као и да преиспитају извозне дозволе које су обухваћене Заједничком позицијом Савета.⁴⁹⁾ Међутим, ове мере нису биле правно обавезујуће, већ су имале за циљ да допринесу политичкој усаглашености држава чланица. Слободна интерпретација појма „рестриктивних мера“ омогућавала је државама чланицама да извозе оружје у Египат, уколико је то било у складу са њиховим

48) Nils Duquet, *Business as usual? Assessing the impact of the Arab Spring on European arms export control policies*, Report, Flemish Peace Institute, March 2014, стр. 17.

49) Council of the European Union, Council Conclusions on Egypt, Foreign Affairs Council Meeting, Brussels, 21 August 2013.

економским интересима, посебно имајући у виду да међу чланицама није постигнут договор о увођењу ембарга на извоз оружја у ову земљу. Тако су државе чланице годишње извезиле око 300 милиона евра вредности војне опреме Египту од 2011. године.⁵⁰⁾

Случај Либије за многе ауторе представља „запањујући случај“, с обзиром да је од укидања ембарга овој земљи 2004. године, ЕУ извозила велике количине оружја у ову државу, док је истовремено промовисала развој демократије у тој држави, али и инсистирала на посвећености процесу контроле извоза оружја.⁵¹⁾ Понашање држава које су највеће извознице оружја у оквиру ЕУ показало је превагу економских интереса, уз непоштовање критеријума садржаних у Заједничкој позицији 2008/944, нарочито оних које се односе на унутрашње сукобе, поштовање људских права и употребу оружја у репресивне сврхе. Одсуство рестриктивних мера у политици извоза нарочито је запажено код Француске и Немачке. Као четврти светски извозник оружја, Француска још од 70-тих година има значајну сарадњу са арапским државама, која укључује и испоруку велике количине војне опреме. Након укидања ембарга на увоз оружја Либији од стране ЕУ 2004. године, Француска је у периоду од 2004. до 2011. године представљала најзначајнијег извозника оружја у Либији са износом од 390 милиона евра у периоду од 2006. до 2010. године. Либија је постала „обећавајуће“ тржиште за извоз европског војног оружја за војно најразвијеније чланице ЕУ.⁵²⁾ Тако су између 2006. и 2010. године и друге државе чланице подстицале извоз конвенционалног наоружања у Либију. Осим Француске, издавале су се и Италија са износом од 315 милиона евра, Уједињено Краљевство са 19 милиона евра, и Белгија са 11 милиона евра.⁵³⁾ Са увођењем ембарга Либији 2011. године од стране Савета безбедности ОУН-а, ЕУ је такође увела рестриктивне мере према Либији,⁵⁴⁾ које су подразумевале

50) Sally Khalifa Isaac, „The Egyptian Transition, 2011-2013: How Strategic to Europe?“, *Middle East Policy*, vol. XXI, n° 1, 2014, стр. 159.

51) Susanne Therese Hansen, Nicholas Marsh, „Normative power and organized hypocrisy: European Union member states' arms export to Lybia“, *European Security*, vol. 24, n° 2, 2015, стр. 283. Ово мишљење дели и ауторка овог рада.

52) Mark Bromley, „The Review of the EU Common Position on Arms Exports: Prospects for Strengthened Controls“, *Non-Proliferation Papers*, n° 7, 2012, стр. 10.

53) Исто, стр. 10-11.

54) Council Decision 2011/137/CFSP of 28 February 2011 concerning restrictive measures in view of the situation in Libya, *Official Journal of the European Union*, L 58, 03.03.2011, стр. 53; Council Regulation (EU) No 204/2011 of 2 March 2011 concerning restrictive measures in view of the situation in Libya, *Official Journal of the European Union*, L 58, 03.03.2011, стр. 1.

забрану испоруке, продаје или преноса оружја и свих сличних производа у Либију, као и опреме која би могла бити употребљена за унутрашњу репресију. Француска је била прва држава чланица која је признала Национални либијски савет као легитимну власт, а затим започела, са САД-ом и УК, војне нападе на режим Гадафија, да би затим коначно и јавно признала у јуну 2011. године да је снабдевала „цивилно становништво“ оружјем у циљу самоодбране. На тај начин, Француска је прекршила ембарго који је ЕУ увела према Либији, а да није била санкционисана за то ни правно ни политички. Након смене власти у Либији, Француска је већ почетком 2012. године започела преговоре са новом влашћу о испоруци војне опреме.⁵⁵⁾ Дакле, ужурбано признање нове власти било је директно повезано са интересом да се одржи континуитет извоза оружја у Либију. Што се тиче Немачке, која је на петом месту у свету по извозу оружја,⁵⁶⁾ блискоисточни регион постао је за ову државу најбитније тржиште за извоз оружја у последњој деценији. Заокрет у немачкој политици извоза видљив је након усвајања Заједничке позиције 2008/944/CFSP, а одликује га све мањи број рестриктивних мера усвојених према овом региону. У периоду од 2007. до 2012. године, најзначајније земље увознице немачке војне опреме су Саудијска Арабија и УАЕ, којима су одобрене лиценце у вредности од 1,9 и 1,5 милијарди евра. Међу другим значајним тржиштима су Алжир, Ирак и Египат.⁵⁷⁾ Овај заокрет оправдава се ставом да ће партнерске државе у конфликтним подручјима, захваљујући извезеном оружју, постати главни фактор стабилности.⁵⁸⁾ Иако је Немачка спроводила рестриктивну политику према Либији

55) Nils Duquet, *Business as usual? Assessing the impact of the Arab Spring on European arms export control policies*, нав. дело, стр. 38.

56) Највећи светски извозници оружја су САД, са 33% од укупног светског извоза оружја, затим следе Русија (23%), Кина (6,2%), Француска (6%), Немачка (5,6%) и Уједињено Краљевство (4,6%) - Aude Fleurant, Pieter D. Wezeman, Siemon T. Wezeman, Nan Tian, "Trends in International Arms Transfers, 2016", *SIPRI Fact Sheet*, February 2017, стр. 1.

57) Nils Duquet, *Business as usual? Assessing the impact of the Arab Spring on European arms export control policies*, нав. дело, стр. 55.

58) Исто, стр. 56. У основи овог заокрета је тзв. „Меркелова доктрина“, према којој више није довољно само декларативно подржавати ове земље, већ им помоћи неопходним средствима, која укључују и извоз оружја - Holger Stark, "The Merkel Doctrine: Tank Exports to Saudi Arabia Signal German Policy Shift", *Der Spiegel Online*, 14 October 2011, Internet, <http://www.spiegel.de/international/world/the-merkel-doctrine-tank-exports-to-saudi-arabian-signal-german-policy-shift-a-791380.html>, 28/07/2017. У том смислу, од посебног значаја је ерозија рестриктивних мера Немачке у погледу извоза тенкова у арапске земље, посебно Саудијску Арабију и Катар - Konstantin Von Hammerstein *et al.*, "How the Merkel Doctrine Is Changing Berlin Policy", *Der Spiegel*, 12 March 2013, Internet, <http://www.spiegel.de/international/germany/german-weapons-exports-on-the-rise-as-merkel-doctrine-takes-hold-a-870596-druck.html>, 27/07/2017. Ове мере оправдавене су истицањем да је Саудијска Арабија значајан партнер у борби против тероризма и

2011. године, будући да је прекинула целокупан извоз у ту земљу, чињеница је да овај чин не представља никакав заокрет у немачкој политици извоза, с обзиром да је извоз оружја у Либију био скроман и пре почетка Арапског пролећа. У прилог овом становишту је и политика извоза Немачке према Египту, која је интензивирана у последњим годинама, да би током немира 2011. године извоз био прекинут на само неколико месеци, и настављен већ крајем исте године. Ова ситуација је утолико више парадоксална имајући у виду да је Немачка, као што је раније истакнуто, била заговорник чвршће сарадње у области извоза оружја, и рестриктивније политике на нивоу ЕУ у овој области.

Осим једнаке интерпретације критеријума садржаних у Заједничкој позицији Савета ЕУ, и степен размене информација о извозу оружја међу државама чланицама један је од показатеља приближавања националних политика у правцу једне хармонизоване политике контроле извоза. Размена информација обавља се у оквиру *COARM*-а, који се састаје једном у два месеца. Међутим, иако је предвиђено објављивање годишњих извештаја о консултацијама у оквиру овог тела, информације о крајњем исходу (одобрењу или одбијању лиценци за извоз) и даље су поверљиве, као и информације о врсти војне опреме, крајњем кориснику и предмету консултација.⁵⁹⁾ У пракси, државе чланице често нису биле сагласне око издавања лиценци за извоз оружја у ове земље, те се често дешавало да неке државе одбију да дају лиценцу за извоз упркос томе што је друга држава чланица то већ урадила. То се, нпр. десило 2011. године, када је белгијска влада одбила да изда лиценцу за извоз у циљу транзита француске војне опреме намењене Египту. Само у случају постојања ембарга на извоз оружја у неку државу, примећује се имплементација истих рестриктивних мера. И тада, међутим, има одступања (Француска).

Иако постоје мишљења да је основни допринос Заједничке позиције Савета ЕУ повећање транспарентности у извозу оружја захваљујући издавању годишњих извештаја ЕУ, те да државе чланице у годишњем извештају прилажу податке о финансијској вредности како дозвола за извоз оружја, тако и самог извоза оружја, као и његову географску распоређеност,⁶⁰⁾ чињеница је да већина

значајан актер у процесу мирног решавања сукоба између Израела и арапских држава, као и решавања ситуација у Египту и Сирији.

59) Nils Duquet, *Business as usual? Assessing the impact of the Arab Spring on European arms export control policies*, нав. дело, стр. 26-28.

60) Mark Bromley, „The Review of the EU Common Position on Arms Exports: Prospects for Strengthened Controls”, нав. дело, стр. 6-7.

држава не доставља податке о извозу оружја, да су ти подаци некомплетни, да постоји мањак транспарентности у погледу процеса извоза оружја међу државама чланицама, као и да државе различито интерпретирају критеријуме садржане у Заједничкој позицији, што доводи до извоза оружја у земље у којима постоје унутрашњи сукоби, непоштовање људских права итд.⁶¹⁾

Каква је перспектива контроле извоза оружја на нивоу ЕУ? Да ли је могућа европеизација у овој области? Заједничка позиција 2008/944 предвиђа да државе чланице могу да извезу оружје у неку земљу ван ЕУ само ако су задовољени критеријуми које овај акт предвиђа. Међутим, имплементација критеријума спроводи се на националном нивоу, тј. одлука о дозволи или одбијању извоза припада националним државама. Тако једна држава чланица може на основу неког критеријума одбити извоз оружја у трећу државу, док за другу то неће представљати препреку за извоз.⁶²⁾ Пример извоза оружја у блискоисточне земље и земље северне Африке пре и након политичких превирања у овим подручјима показује да критеријуми извоза нису поштовани, већ да су највеће извознице оружја руковођене економском и политичком логиком. Чак и у случају ембарга, који представља значајан инструмент за спровођење заједничке политике извоза оружја, будући да је правно обавезујући и да прецизира који су трансфери оружја забрањени као и када су могући изузеци, није се десила имплементација истих рестриктивних мера. Француска је, као што је раније наведено, у јуну 2011. године прекршила ембарго ЕУ према Либији, али није била санкционисана због тога.

Усклађена и европеизована политика извоза ЕУ није могућа без деловања Комисије у овој области. У том смислу, од значаја је усвајање Директиве 2009/43 од стране Савета и Парламента, која се односи на поједностављивање услова трансфера војних производа унутар ЕУ.⁶³⁾ Циљ директиве 2009/43 је поједностављење административних прописа у трговини војних добара у оквиру ЕУ

61) Nils Duquet, *Business as usual? Assessing the impact of the Arab Spring on European arms export control policies*, нав. дело; Jennifer L. Erickson, „Market imperative meets normative power: Human rights and European arms transfer policy”, нав. дело; Susanne Therese Hansen and Nicholas Marsh, „Normative power and organized hypocrisy: European Union member states' arms export to Lybia”, нав. дело.

62) Jihan Senora, „Exportations européennes d'armes vers l'Afrique du Nord et le Moyen-Orient: L'Union européenne dominée par ses intérêts économiques?”, *Les Cahiers de l'Orient*, n° 105, 2012, стр. 69.

63) Directive 2009/43/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 simplifying terms and conditions of transfers of defence-related products within the Community, *Official Journal of the European Union*, n° L 146, 10. 06. 2009, стр. 1.

и јачање сарадње између држава чланица. Директива представља први корак у образовању заједничког тржишта војне опреме, будући да је извоз оружја у оквиру ЕУ био „блокиран“ злоупотребом члана 346 Уговора о функционисању ЕУ. Иако овај члан не предвиђа аутоматско изузеће војне опреме од правила унутрашњег тржишта, његова злоупотреба од стране држава чланица довела је до потпуног изузећа производње војне опреме од правила унутрашњег тржишта ЕУ. Стога је Директива 2009/43 не само први корак у хармонизацији извоза оружја између држава чланица у оквиру ЕУ, већ и импулс даљем ширењу супранационалних иницијатива и на област извоза оружја према трећим државама.

ЗАКЉУЧАК

Контрола извоза оружја у оквиру ЕУ према трећим земљама показала је да се, упркос легислативном оквиру који омогућава државама чланицама постепено усклађивање националних ставова и политика, европеизација није десила. Отуда у овој области можемо говорити о концепту „ЕУ без европеизације“ тј. о ситуацији да упркос усвајању одређених аката на нивоу ЕУ у области контроле оружја, није дошло до промене понашања држава чланица, тј. до промене когнитивне логике, те не можемо говорити ни о могућности постојања најслабијег облика интеграције, тзв. оквирне интеграције, како су је називали Книл и Лемкул. Државе и даље различито делују у процесу издавања и одбијања извозних лиценци, не поштујући критеријуме за извоз предвиђене у Заједничкој позицији Савета ЕУ и не види се конкретан утицај аката донетих на нивоу ЕУ на националне политике у области извоза оружја. Стога се закључује да усвајање и имплементација аката на нивоу ЕУ у области извоза оружја нису довеле до промене очекивања и деловања националних држава чланица у правцу хармонизованог и рестриктивног режима контроле извоза оружја, већ представљају израз материјалних интереса промовисања извоза оружја.

ЛИТЕРАТУРА

- Вукчевић Дејана М., „Социјализација и европеизација у оквиру ЕУ: случај Политичко-безбедносног комитета и Војног комитета ЕУ“, *Национални интерес*, вол. 21, бр. 3, 2014, стр. 9-28.
- Вукчевић Дејана М., „Дерогација правила унутрашњег тржишта у области наоружања“, *Политичка ревија*, бр. 3, 2010, стр. 271-288.

- Гречић Владимир, „Европска унија и масовне миграције“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, вол. 25, бр. 1, 2016, стр. 43-67.
- Кнежевић Милош, „Мигрантска криза у фокусу демополитике“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, вол. 25, бр. 1, 2016, стр. 103-146.
- Милошевић Зоран, „Ко је испланирао пресељавање избеглица са Блиског Истока у Европску унију?“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, вол. 25, бр. 1, 2016, стр. 147-160.
- Степић Миломир, „Геополитички аспекти емиграционе ерупције из блиско-источне ‘велике пукогине’“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, вол. 25, бр. 1, 2016, стр. 19-41.
- Тодоровић Јелена Б., „Утицај европеизације и политике условљавања на јачање административних капацитета“, *Српска политичка мисао*, вол. 34, бр. 4, 2011, стр. 197-213.
- Bauer Sibylle, “L’européanisation des politiques d’exportation d’armements“, *Annuaire français de relations internationales*, vol. II, 2001, стр. 507-523.
- Bearce David H., Bondanella, Stacy, “Intergovernmental Organizations, Socialization and Member-State Interest Convergence“, *International Organization*, vol. 61, n° 4, 2007, стр. 703-733.
- Béraud-Sudreau Lucie, “French adaptation strategies for arms export controls since 1990s“, *Paris Paper de l’IRSEM*, n° 10, 2014, стр. 1-51.
- Béraud-Sudreau Lucie, Faure Samuel, Sladeczek Michael, “Réguler le commerce des armes par le Parlement et l’opinion publique. Comparaison du contrôle des exportations d’armement en Allemagne, France, Royaume-Uni et Suède“, *Politique européenne*, n° 48, 2015, стр. 82-121.
- Beyers Jan, “Conceptual and Methodological Challenges in the Study of European Socialization“, *Journal of European Public Policy*, vol. 17, n° 6, 2010, стр. 909-920.
- Bromley Mark, “The EU common position on arms export and national export control policies“, in: *The EU defence market: balancing effectiveness with responsibility*, (eds. Alyson Bailes, Sara Depauw), Conference Report, Flemish Peace Institute, Brussels, 2011, стр. 39-46.
- Bromley Mark, “The impact on Domestic Policy of the EU Code of Conduct on Arms Exports“, *SIPRI Policy Paper*, n° 21, 2008, стр. 1-64.
- Bromley Mark, “The Review of the EU Common Position on Arms Exports: Prospects for Strengthened Controls“, *Non-Proliferation Papers*, n° 7, 2012, стр. 1-12.
- Council Common Position 2008/944/CFSP of 8 December 2008 defining common rules governing control of exports of military technology and equipment, *Official Journal of the European Union*, n° L 335, 13.12. 2008, стр. 99.
- Council of the European Union, Council Conclusions on Egypt, Foreign Affairs Council Meeting, Brussels, 21 August 2013.

- Council Decision 2011/137/CFSP of 28 February 2011 concerning restrictive measures in view of the situation in Libya, *Official Journal of the European Union*, L 58, 03.03.2011, стр. 53.
- Council Regulation (EU) No 204/2011 of 2 March 2011 concerning restrictive measures in view of the situation in Libya, *Official Journal of the European Union*, L 58, 03.03.2011, стр. 1.
- Depauw Sara, "The Common Position on arms export in the light of the emerging European Defence Market", Background note, Flemish Peace Institute, Brussels, 2010, стр. 1-24.
- Directive 2009/43/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 simplifying terms and conditions of transfers of defence-related products within the Community, *Official Journal of the European Union*, n° L 146, 10. 06. 2009, стр. 1.
- Duquet Nils, *Business as usual? Assessing the impact of the Arab Spring on European arms export control policies*, Report, Flemish Peace Institute, Brussels, March 2014, стр. 1-95.
- Erickson Jennifer L., "Market imperative meets normative power: Human rights and European arms transfer policy", *European Journal of International Relations*, vol. 19, n° 2, 2011, стр. 209-234.
- European Council, Luxembourg 28-29 June 1991, Presidency Conclusions, Annexe VII, *Declaration on Non-Proliferation and Arms Export*.
- Fleurant Aude, Wezeman Pieter D., Wezeman Siemon T., Tian Nan, "Trends in International Arms Transfers, 2016", *SIPRI Fact Sheet*, February 2017.
- Hansen Susanne Therese, Marsh Nicholas, "Normative power and organized hypocrisy: European Union member states' arms export to Lybia", *European Security*, vol. 24, n° 2, 2015, стр. 264-286.
- Hansen Susanne Therese, "Taking ambiguity seriously: Explaining indeterminacy of the European Union conventional arms export control regime", *European Journal of International Relations*, vol. 22, n° 1, 2016, стр. 192-216.
- Hellstrom Jerker, "The EU Arms Embargo on China: a Swedish Perspective", Report n° FOI-R-2946-SE, Swedish Ministry of Defence, 2010.
- Irondele Bastien, "Europeanization without the European Union? French Military Reforms 1991-96", *Journal of European Public Policy*, vol. 10, n° 2, 2003, стр. 208-226.
- Isaac Sally Khalifa, "The Egyptian Transition, 2011-2013: How Strategic to Europe?", *Middle East Policy*, vol. XXI, n° 1, 2014, стр. 154-165.
- Knill Christoph, Lehmkuhl Dirk, "How Europe Matters. Different Mechanisms of Europeanization", *European Integration online Papers*, vol. 3, n° 7, 1999, Internet, <http://www.eiop.or.at/eiop/texte/1998-007a.htm>, стр. 1-20, 20/07/2017.
- Knill Christoph, Lehmkuhl Dirk, "The national impact of European Union regulatory policy: Three Europeanization mechanisms", *European Journal of Political Research*, vol. 41, n° 2, 2002, стр. 255-280.

- Ladrech Robert, "Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis", *Party Politics*, vol. 8, n° 4, 2002, стр. 389-403.
- Ladrech Robert, "Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France", *Journal of Common Market Studies*, vol. 32, n° 1, 1994, стр. 69-88.
- Matelly Sylvie, "Un code de conduite européen pour sécuriser les exportations? Le cas des exportations d'armes en Europe", *Les Cahiers Irice*, n° 6, 2010, стр. 93-110.
- Millet-Devalle Anne-Sophie, "Codes de conduite et contrôle des exportations d'armement", *Arès*, vol. XIX, n° 47, 2001.
- Moreau Virginie, "D'un Code de conduite à une position commune européenne sur les exportations d'armements? Des changements?", *Note d'analyse du GRIP*, 29. mars 2010, стр. 1-10.
- Olsen Jan, "The Many Faces of Europeanization", *Journal of Common Market Studies*, vol. 40, n° 5, 2002, стр. 1-36.
- Radaelli Claudio, "Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change", *European Integration online Papers*, vol. 4, n° 8, 2000, Internet, <http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-008a.htm>, 21/07/2017.
- Risse Thomas, Caporaso James, Cowles Maria Green, "Europeanization and Domestic Change. Introduction", in: *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change* (eds. Maria Green Cowles, James Caporaso, Thomas Risse), Cornell University Press, Ithaca NY, 2001.
- Schmitt Burkard, "A Common European Export Policy for Defence and Dual-Use Items?", *Occasional Paper*, n° 25, 2001.
- Seniora Jihan, "Exportations européennes d'armes vers l'Afrique du Nord et le Moyen-Orient: L'Union européenne dominée par ses intérêts économiques?", *Les Cahiers de l'Orient*, n° 105, 2012, стр. 65-88.
- Stark Holger, "The Merkel Doctrine: Tank Exports to Saudi Arabia Signal German Policy Shift", *Der Spiegel Online*, 14 October 2011, Internet, <http://www.spiegel.de/international/world/the-merkel-doctrine-tank-exports-to-saudi-arabian-signal-german-policy-shift-a-791380.html>, 28/07/2017.
- The Council of the European Union, *European Union Code of Conduct on Arms Export*, Brussels, 5 June 1998.
- Titley Gary, "Exportations d'armes de l'UE: du Code de conduite à la législation", *Revue politique et parlementaire*, n° 1016, 2002.
- Von Hammerstein Konstantin *et al.*, "How the Merkel Doctrine Is Changing Berlin Policy", *Der Spiegel*, 12 March 2013, Internet, <http://www.spiegel.de/international/germany/german-weapons-exports-on-the-rise-as-merkel-doctrine-takes-hold-a-870596-druck.html>, 27/07/2017.
- Vrancks An, Slijper Frank, Isbister Roy, "Lessons from MENA. Appraising EU transfers of military and security equipment to the Middle East and North Africa", *Academia Press*, Gent, 2011, стр. 1-13.
- Wezeman Siemon T., Tian Nan, "Trends in International Arms Transfers, 2016", *SIPRI Fact Sheet*, February 2017.

Dejana M. Vukasovic

EUROPEAN UNION AND ARMS EXPORT CONTROL: LIMITATIONS AND PERSPECTIVES

Resume

Arms export is a specific area with “two faces”. Firstly, arms export is a symbol of maintaining of a national military-industrial base of armaments, and therefore of the military forces that enable the security of the exporter country. Secondly, arms export indirectly contributes to security by providing the necessary equipment for military operations. Therefore, states strive to promote arms export. On the other hand, arms export can jeopardize the security of the state and its citizens, if it is used in offensive purposes. In that view, it is also necessary to control arms exports. Arms export and control thus represent a delicate balance between the promotion and limitation of exports. Although arms export is traditionally subject of national competences, in the last decade acts have been adopted at the EU level with the aim of harmonizing national export control policies. The main question discussed in this paper is whether the process of Europeanisation has been established due to the adoption of acts at the EU level. In order to answer this question, special attention will be paid to the events called “Arab Spring”, and the action of the Member States in this region. The article is divided as follows. First, the author deals with the concept of Europeanization. Second, the author analyses the arms exports regime at the EU level. Finally, the third part considers the implementation of the EU provisions on arms exports by the Member States. The author concludes that despite the adoption of EU-level acts in the field of arms export control, Europeanization did not occur. The adoption and implementation of EU-level acts related to the control of arms exports did not lead to a change in the expectations and action of the EU Member States towards more harmonized and restrictive arms export regime. Therefore, the arms export control is a reflexion of the domination of the material interests of EU Member States.

Keywords: Arms export control, EU, Europeanization, Socialisation, Arab Spring

* Овај рад је примљен 01. августа 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 22. августа 2017. године.